

Badanie jakości życia w powiatach zgorzeleckim i Görlitz

Aleksandra Trzcielińska-Polus¹

Link do artykułu:

http://pogranicze.uni.opole.pl/biblioteka/docs/tom2/polus_t2n2.pdf

Standard cytowania:

Trzcielińska-Polus, A. (2014). Badanie jakości życia w powiatach zgorzeleckim i Görlitz (rec.). *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, t. 2, nr 2, s. 233-236.

Jakość życia w obszarze przygranicznym – wzmocnienie ponadgranicznych przepływów dla wspólnego zrównoważonego rozwoju i planowania regionalnego, red. nauk. T. Borys, R. Knippschild, Jelenia Góra 2014, 270 s. (wersja niemiecka: *Lebensqualität im Grenzraum. Stärkung grenzüberschreitender Verflechtungen für eine nachhaltige Regionalentwicklung und -planung*, Hrsg. T. Borys, R. Knippschild, Jelenia Góra 2014, 270 S.) (recenzja).

Recenzowana książka (wydana w dwóch wersjach językowych) prezentuje interesujące wyniki badań, przeprowadzonych w szczególnym regionie transgranicznym, jakim jest wyludniająca się polsko-niemiecka część Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa. Dotyczy one powiatu zgorzeleckiego po stronie polskiej i powiatu Görlitz (*Landkreis Görlitz*) po niemieckiej stronie granicy. Realizatorami projektu były dwa zespoły badawcze. Pierwszy stanowili pracownicy Katedry Zarządzania Jakością i Środowiskiem Jeleniogórskiego Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Drugi *team* składał się ze współpracowników Katedry Ładu Przestrzennego Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie.

Jednym z dwóch głównych celów badań była ocena stopnia zadowolenia z jakości życia dorosłych mieszkańców w obu ww. powiatach (składających się w głównej mierze z gmin wiejskich). Przygotowano w tym celu odpowiedni kwestionariusz ankietowy, składający się z 24 pytań, który stanowił podstawę reprezentatywnych badań, przeprowadzonych metodą wywiadu bezpośredniego w okresie od listopada 2012 r. do lutego 2013 r. W powiecie zgorzeleckim przeprowadzono 474 wywiady, a w powiecie Görlitz – 393 (łącznie uzyskano 873 wypełnione ankiety).

Drugim celem była analiza powiązań transgranicznych w badanym regionie (w tym przepływów osób, towarów, usług oraz współpracy instytucjonalnej). Wyniki tejże analizy, powinny – zdaniem badaczy – pomóc w opracowaniu wspólnych dolnośląsko-saksońskich strategii transgranicznych na kolejne lata. Warto w tym miejscu odnotować konstatację

¹ Dr hab. Aleksandra Trzcielińska-Polus, prof. UO – kierownik Katedry Stosunków Międzynarodowych Instytutu Politologii Uniwersytetu Opolskiego.

autorów opracowania, że istnieje bardzo skromna baza danych na temat współpracy transgranicznej w poddanych analizie regionie i asymetria w dostępie do danych oraz ich jakości po stronie niemieckiej i polskiej (np. dotyczące zatrudnienia, nabywania nieruchomości, przepływu uczniów).

Badania empiryczne poprzedzone zostały postawieniem trzech hipotez, dotyczących specyfiki pograniczy w ogóle i analizowanego transgranicznego regionu dolnośląsko-saksońskiego w szczególności. Pierwsza hipoteza (potwierdzająca powszechne negatywne postrzeżenie regionów leżących w pobliżu granicy jako peryferyjnych w stosunku do centrum decyzyjnego) mówi o tym, że położenie badanych obszarów może prowadzić do obniżenia jakości życia mieszkającej tam ludności. Druga hipoteza zakłada, że rozszerzenie Unii Europejskiej w 2004 r., przystąpienie Polski do Układu z Schengen w grudniu 2007 r. oraz pełne otwarcie niemieckiego rynku pracy dla pracobiorców z Polski w roku 2011, przyczyniły się do likwidacji fizycznych barier granicznych. Pozostały jednak nadal znacznie trudniejsze do przewyższenia bariery językowe, mentalne (w tym stereotypowe postrzeżenie sąsiadów), a także problemy, wynikające z różnic w systemach prawnych i administracyjnych obu państw. Założono jednakże, że mimo ich istnienia, proces integracji i poszerzania transgranicznych powiązań w wielu dziedzinach postępuje. W trzeciej hipotezie przyjęto założenie, że istniejące nadal bariery powodują niepełne wykorzystanie możliwości rozwoju potencjalnych przepływów i powiązań. Gdyby zostały one zintensyfikowane, spowodowałyby to znaczną poprawę sytuacji życiowej mieszkańców i kompensatę peryferyjnego położenia, albowiem pogranicza posiadają także pewne potencjalne zalety, wynikające właśnie z ich lokalizacji.

W trzech rozdziałach recenzowanej pracy badacze starają się zweryfikować powyższe hipotezy na podstawie zebranego materiału empirycznego i danych statystycznych oraz odpowiedzieć na pytania, dotyczące postrzegania granicy i jej wpływu na obiektywnie i subiektywnie pojmowaną wielowymiarową jakość życia codziennego mieszkańców pogranicza. Konkretyzując owe wymiary niejednolicie postrzeganego i definiowanego terminu, jakim jest jakość życia (standard/poziom/warunki życia), pytania zawarte w ankiecie dotyczyły oceny siedmiu dziedzin, charakteryzujących sytuację życiową, a w ramach tych dziedzin – 43 czynników związanych z różnymi aspektami zaspokajania potrzeb życiowych człowieka. Te dziedziny to:

- ochrona zdrowia (w tym m.in.: dostęp do lekarzy podstawowej opieki medycznej oraz specjalistów, funkcjonowanie pogotowia ratunkowego i dostęp do aptek),
- wykształcenie i edukacja (dostęp oraz jakość żłobków, przedszkoli, szkół wszystkich szczebli, ich przystosowania dla osób niepełnosprawnych, możliwości podnoszenia wykształcenia lub zmiany kwalifikacji),
- kultura i rekreacja (ocena oferty i możliwości korzystania z imprez oraz infrastruktury kulturalno-sportowej),
- bezpieczeństwo (ocena stanu bezpieczeństwa publicznego, osobistego, socjalnego, w ruchu drogowym, a także przygotowania władz na sytuacje kryzysowe),
- warunki materialne i zawodowe (ocena osobistej sytuacji finansowej, bezpieczeństwa zatrudnienia, szans znalezienia nowej pracy itp.),
- miejsce zamieszkania (poziom zadowolenia z dostępności do dóbr i usług, w tym do: internetu, telefonii komórkowej, terenów zielonych, ocena jakości wody pitnej, czystości powietrza i klimatu),

- partycypacja i relacje społeczne (w tym np.: konsultacje z mieszkańcami gminy ważnych decyzji, jakość informacji, poziom tolerancji w stosunku do innych ludzi).

Zebrane wyniki zostały zaprezentowane w postaci tabel oraz wykresów słupkowych. Odpowiedzi respondentów przedstawiono nie tylko z podziałem na mieszkańców polskiej i niemieckiej części pogranicza, lecz także z wyodrębnieniem poszczególnych grup ze względu na wiek, płeć oraz miejsce zamieszkania (miasto, wieś).

Badania przyniosły weryfikację powszechnie panującego poglądu, że granice państwowe hamują aktywność gospodarczą, co powoduje słaby rozwój ekonomiczny regionów przygranicznych, kumulację wielu problemów społecznych oraz w konsekwencji negatywne tendencje demograficzne. Ankietowani mieszkańcy ocenili bowiem raczej pozytywnie wpływ bliskości granicy na jakość ich życia. Negatywne oceny oddziaływania granicy wyraziło natomiast znacznie więcej Niemców (22,4%) niż Polaków (4,2%) i były one związane głównie ze zwiększoną przestępczością. Mieszkańcy badanego regionu są więc raczej zadowoleni z jakości swego życia, z tym, że zamieszkujący przygranicze niemieckie ocenili ją wyżej niż ci z części polskiej. Z drugiej jednak strony Polacy, wyżej niż Niemcy ocenili zmiany zachodzące w jakości ich życia.

Największe korzyści związane z bliskością granicy respondenci widzieli przede wszystkim w trzech obszarach:

- gospodarki (lepsze możliwości dokonywania zakupów produktów i usług oraz rozwoju przedsiębiorczości),
- kwestii społecznych (przenikanie się kultur, dostęp do bogatszej oferty kulturalnej, możliwość nauki języka obcego i utrzymywania kontaktów z osobami z zagranicy),
- turystyki.

W rozdziale trzecim, dotyczącym powiązań transgranicznych, ważne miejsce zajmuje identyfikacja czynników (ekonomicznych, społecznych i kulturalnych), stymulujących oraz ograniczających współpracę. Kooperacji sprzyjają m.in. różnice cenowe oraz jakościowe, a także dostępność (w przypadku towarów i usług), dogodniejsze dojazdy, specyfika krajobrazu kulturowego (różnorodność kulturalna i językowa), tożsamość regionu oraz zainteresowanie sąsiadem. Duże znaczenie przypisuje się także odpowiednim ramom instytucjonalnym, wspomagającym (względnie utrudniającym) kooperację. Zauważono, że swoistym motorem powiązań transgranicznych mogą być głębokie różnice strukturalne. Do głównych barier zaliczono m.in. brak umiejętności językowych oraz utrudnienia instytucjonalne (takie jak np. różnice w strukturze administracji, regulacjach prawnych czy brak instytucji promujących kooperację). Ważna jest konstatacja, że kompetencje urzędowe i planistyczne w regionach przygranicznych kończą się na granicach kraju.

Z powodu braku dostępności danych statystycznych i administracyjnych, ich niekompletności oraz niejednokrotnie braku porównywalności po stronie polskiej i niemieckiej, autorzy projektu sformułowali tylko cząstkowe oceny powiązań transgranicznych (poszerzając wielokrotnie zasięg analizy do całej Saksonii i województwa dolnośląskiego). Wynika z nich, że udział polsko-niemieckich małżeństw w ogólnej liczbie zawieranych związków małżeńskich jest stosunkowo niski. W odniesieniu do procesów migracyjnych stwierdza się znacznie wyższą liczbę imigrantów z Polski w Saksonii niż imigrantów z Niemiec na polskim przygraniczu. Podobną tendencję odnotowano również w sferze edukacji (liczba polskich uczniów i studentów w szkołach saksońskich jest wyższa niż liczba Niemców kształcących się w szkołach polskich), a także rynku pracy (liczba obywateli polskich zatrudnionych w Saksonii zdecydowanie przewyższa liczbę niemieckich

pracowników w Polsce). Jednak, jak stwierdzają autorzy książki, nie potwierdziły się obawy formułowane przed 2011 r., że swobodny przepływ siły roboczej z Polski spowoduje wypieranie niemieckich zatrudnionych. Jeśli chodzi o inne powiązania w dziedzinie gospodarki, to odnotowano wzrost przepływu kapitału z Niemiec do Polski. Inny ważny wniosek dotyczy ruchu zakupowego, który – jak stwierdzono – już od dawna przestał być „ulicą jednokierunkową”.

Spośród wniosków końcowych warto odnotować następujące:

- mimo że powiązania transgraniczne stają się coraz intensywniejsze w sferze gospodarki (rynek pracy, nabywanie domów i mieszkań), we współpracy służby zdrowia, instytucji edukacyjnych, kulturalnych, w dziedzinie turystyki itd., to jednak istniejące bariery (np. natury prawnej czy językowej) nadal silnie ograniczają współpracę,
- różnice strukturalne między oboma przygranicznymi regionami zacierają się, ale nie rozwinęła się w wystarczającym stopniu ich komplementarność, która sprzyjałaby silniejszym powiązaniom.

Podsumowując, stwierdzić należy, że omawiana książka jest cenna ze względu na analizę wpływu położenia przygranicznego na jakość życia mieszkańców oraz ukazanie różnic (a także podobieństw) w postrzeganiu tego oddziaływania przez ankietowanych Polaków i Niemców. Unaocznia ona także problemy i bariery ograniczające powiązania transgraniczne. Ważnym jej atutem jest to, że zawiera także rekomendacje i sugestie do uwzględnienia w toku formułowania i realizacji polityk regionalnych i lokalnych. Dotyczą one sposobu usuwania i wyznaczają priorytety w procesie ich niwelowania. Ważny jest wniosek końcowy, że możliwości skompensowania gorszej jakości życia oraz jej ograniczeń na pograniczu tkwią w intensyfikacji powiązań transgranicznych.